

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلي الله علي سيدنا محمد و آله الطاهرين

خلاصه بحث گذشته:

عرض کردیم که مرحوم محقق نائینی (قدس سره) در ذیل این تنبیه رابع يك فرعي را عنوان فرمودند که این فرع را قبلا صاحب فصول در کتاب فصول عنوان کرده و بعد هم مرحوم نائینی در اینجا بیان فرمودند و بعد هم، هم در کتب اصولی و هم در کتب فقهی این فرع عنوان شده و فرعی است که مورد ابتلا است و مهم هم هست.

بیان صاحب فصول:

آنچه را که مرحوم صاحب فصول عنوان فرموده این است که اگر آبی در آنیه ذهب یا فضه باشد در يك ظرفی که طلاست یا نقره آب در او باشد یا در يك ظرف غصبی آب باشد و آب هم ملك خود استعمال کننده باشد از آبهای مباح که برای همه مباح است یا ملك دیگری هست نباشد.

اینجا صاحب فصول فرموده است که اگر آمد يك غرفة واحده اي را برداشت برای گرفتن وضو و با این غرفة واحده عصیان کرد در اینجا این شخص مامور به اتمام وضو هست و امر به وضو به عنوان ترتبی مطرح است.

البته صاحب فصول تصریح به ترتب نمی کند ولی از قرائن استفاده می شود که از همین باب می خواهد تصحیح بکند. می فرماید که نسبت به غرفه های بعدی مشیت دوم و مشیت سوم امر به وضو مشروط به عصیان این نهی است که نسبت به استعمال آنیه ذهب و فضه وجود دارد. ما نهی داریم شارع نهی کرده از استعمال آنیه ذهب و فضه و این نهی روی قول مشهور به صورت مطلق است، یعنی جمیع استعمالات حالا بعضی نظرشان این است که این نهی اختصاص دارد به اکل و شرب فقط، خوردن یا نوشیدن از آنیه ذهب و فضه مثلا حرام است اما مشهور می گویند که به صورت مطلق است.

خوب به صورت مطلق وقتی استعمال حرام شد، برداشتن آب از این ظرف ولو با يك مشیت یا دو مشیت این می شود استعمال و این می شود منهی عنه و حرام است. حالا اگر مکلف بنا دارد این نهی را عصیان بکند اینجا امر به وضو مشروط می شود به عصیان این نهی و عنوان امر ترتبی را پیدا می کند، همانطوری که در باب صلاه و ازاله امر به صلاه نسبت به هر جزئی از اجزاء نماز مشروط به عصیان ازاله در هر آنی هست، اینجا هم امر به وضو مشروط به عصیان این نهی می شود و آنوقت اگر آمدم مسأله ترتب را در اینجا پذیرفتیم نتیجه این می شود که ترتب لازم نیست که فقط بین دو تا امر باشد. بگوییم امر دوم مشروط به عصیان امر اول است، بلکه در همین مثالی که الان بیان شد بین يك امر و يك نهی هم ترتب معنا دارد بگوییم این وجوب مشروط است به عصیان این نهی، و مخالفت کردن با این نهی، این اجمال بیان صاحب فصول است.

در کتاب فصول ایشان می فرماید این امر به وضو را ما تصحیح می کنیم. اینجا ولو استعمال آنیه ذهب و فضه حرام است اما الان این وضویی که از این آنیه ذهب و فضه گرفته این وضو، وضوی صحیحی است ولو عصیانی هم کرده مرتکب يك کار حرامی هم شده و آن کار حرام استعمال آنیه ذهب و فضه یا استعمال ظرف غصبی است، لذا ایشان فتوی داده که این وضو

صحیح است و ظاهراً تفصیلی هم دیگر نداده حالا این تفصیلاتی که بعداً می‌آییم بیان می‌کنیم این دیگر در کلام ایشان هم وجود ندارد.

بیان مرحوم نائینی:

مرحوم نائینی در کتاب اجود التقریرات (در ج؟، ص 100) با صاحب فصول مخالفت کرده، ایشان می‌فرمایند که اول آمدند يك تقسیمی را در همینجا عنوان کردند و آن این است که فرمودند فرق است بین موردی که برداشتن این آب به عنوان تخلیص باشد، و بین موردی که به عنوان تخلیص نباشد.

مقصود از تخلیص چیست؟ فرمودند مراد از تخلیص مجرد نیت نیست، بلکه مراد این است که این آب مملوک برای استعمال کننده است، آبی است که مال این بوده، این يك قید. قید دوم خود این شخص که مالک این آب است، این آب را توی این آنیة ذهب و فضه خودش ریخته اگر خودش آمده بود و این آب را توی این آنیة ریخته بود این در حکم تلف کردن مال خودش بود و دیگر تلف شده و از بین رفته دیگری آمده این آب را در آنیة ذهب و فضه قرار داده است.

در اینجا می‌بینیم که عنوان تخلیص را دارد، می‌خواهد به قصد تخلیص این آب را از این آنیة بردارد، ایشان می‌فرمایند عموم الناس مسلطون علی اموالهم، می‌گویند این آب ملك این شخص است و می‌تواند ملك خودش را تخلیص بکند، خلاص بکند و جدا بکند از این آنیة ذهب و فضه. فرمودند که اگر به عنوان تخلیص باشد اینجا می‌تواند بردارد حالا اگر با يك مشت بتواند هم صورت و دستها را بشوید با غرفه واحده این کار را بکنند این قطعاً اشکالی ندارد و وضویش صحیح است اما اگر لازم باشد که تدریجاً بردارد در اینجا می‌بینیم که به عنوان تخلیص است باز فرمودند ظاهر این است که این وضو صحیح است.

پس شق اول در کلام نائینی این است که اگر این آب به قصد تخلیص که فرمودند قصد تخلیص هم مجرد نیت نیست دو تا قید دارد؟ اگر به قصد تخلیص بردارد؟ مطلقاً وضویش صحیح است، چه دفعه واحده آبی را بردارد با آن آب هم صورت و هم دست را بشوید و وضویش تمام بشود چه تدریجاً بردارد، اما شق دوم اگر به عنوان تخلیص نیست، یعنی این آب ملك این شخص نیست آبی است که مباح لكل شخص است از مباحات اولیه است، ملك خصوصی این شخص نیست، یا اگر هم ملك او هست خودش آمده این را در این آنیة ذهب و فضه ریخته اینجا می‌فرمایند باید بین این دو صورت ما فرق بگذاریم، اگر آب را دفعه واحده برداشت اینجا وضویش صحیح است، يك بار این دستش را برد توی این ظرف آب را برداشت و وضو گرفت می‌فرمایند در اینجا ولو مرتكب يك كار حرامی شده اما این وضو صحیح است از باب اینکه در اینجا مأمور به با منهي عنه اتحاد ندارد، دستش را که قرار می‌دهد و می‌برد داخل آب و آب را برمی‌دارد اینکه مأمور به نیست این منهي عنه است اما این منهي عنه مقدمه است برای يك واجبی و در جای خودش گفته شده است که ممکن است ذي المقدمه به عنوان واجب محقق بشود، ولو اینکه مقدمه او مقدمه‌ای حرامی باشد اینجا به عنوان مقدمه حرام انجام داده این کار را، اما وضویی که می‌گیرد صحیح است. انما الکلام در شق بعدی است، شق بعدی یعنی می‌فرمایند به عنوان تخلیص نیست، بخواهد مالش را خلاص بکند، و برای گرفتن وضو باید غرفه آب بردارد، مشت، مشت آب بردارد. اینجا می‌فرمایند صاحب فصول در اینجا قائل به صحت وضو هست و لعل که صحت وضو را از باب ترتب درست کرده، به این بیان غرفه اول را که بر می‌دارد عصیان می‌کند حالا که عصیان کرد الان دیگر می‌شود واجد الماء منتهي چگونه می‌شود واجد الماء؟ به شرط اینکه عصیان بعدی را هم انجام بدهد و غرفه دوم و غرفه سوم را بردارد، لذا صاحب فصول می‌فرماید در این فرض این شخص می‌شود واجد الماء حالا که شد واجد الماء دیگر نوبت به تیمم نمی‌رسد و وضویش هم صحیح است.

مرحوم نائینی می‌فرمایند که ما در تنبیه اول آمدم گفتیم ترتب در جایی است که هر دو مشروط به قدرت عقلیه باشند، اما اگر احدهما مشروط به قدرت شرعیه شد اینجا اصلاً ترتب جریان ندارد، در اینجا که اگر بخواهد وضو بگیرد باید غرفه بردارد، ولو غرفه اول را برداشت و عصیان کرد اما این وضو الان اینجا ملاک ندارد، چرا؟ برای اینکه گفتیم وضو از واجباتی است که مشروط به قدرت شرعیه است یعنی خود مرحوم نائینی این اعتقاد را دارد، وضو از واجباتی است که مشروط به قدرت شرعیه

است و عرض کردیم فرق بین قدرت شرعیه و عقلیه در چیست؟ در ملاک است، قدرت عقلیه در ملاک دخالت ندارد، قدرت شرعیه در ملاک دخالت دارد اینجا با استعمال آبی که عنوان عصیان را دارد شارع این را قادر شرعا نمی داند کسی که بخواهد وضو بگیرد با آبی که استعمال این آب برای این شخص حرام است، این می شود ممنوع شرعی این می شود غیر قادر شرعا.

حالا که غیر قادر شد این وضو ملاک ندارد، اگر ملاک نداشت این می شود فاقد الماء یعنی ولو آب توی آنیه ذهب و فضه است اما در این فرضی که مسأله تخلیص در کار نیست این عنوان فاقد الماء را پیدا می کند؟ و نوبت می رسد به تیمم لذا مرحوم نائینی می فرماید در این شق، که به قصد تخلیص نیست و باید تدریجا هم بردارد اینجا مسأله ترتب منتفی است، وضو جایز نیست، و نوبت می رسد به مسأله تیمم.

در شق قبلی آنجا قبل از اینکه آب را بردارد باز آنجا هم می گوئیم فاقد الماء است این نکته را خوب دقت کنید که اگر بفرمایید چه فرقی بین اینجا و آنجایی که آب را دفعه واحده بر می دارد هست آنجا هم قبل از اینکه آب را بردارد اگر سوال کنید نائینی می فرماید ما این را الان فاقد الماء می دانیم حالا که فاقد الماء دانستیم باید تیمم بکند اما حالا اگر آمد و عصیان کرد و برداشت این آب را، چون این عنوان مقدمه برای يك واجبی را دارد و خودش مصداق برای واجب نیست، مقدمه است ولو مقدمه حرام برای این واجب لذا این اشکالی ندارد و وضوی او صحیح است، اما در این فرض که باید مشست، مشست بردارد ما الان بخواهیم بگوئیم امر به وضو متوجه این شخص است این شخصی که يك مشست برداشته صورتش را شسته باز باید دو مشست دیگر بردارد یکی برای دست راست یکی هم برای دست چپ، الان اگر بخواهیم بگوئیم امر به وضو متوجه این هست باید صدق بکند که این واجد الماء است چون وضو مشروط به قدرت شرعیه است، و استعمال این آب حرام است، این الان فاقد الماء می شود لذا وضو در اینجا جایز نیست و نوبت می رسد به مسأله تیمم.

اما اگر تخلیص نباشد، باز در آنجایی که دفعه واحده این آب را بر می دارد اینجا ایشان می گوید وضو صحیح است و اصلا اینجا بحث ترتب مطرح نیست.

(خوب این تشبیه را دقت کنید. چون در عبارت ایشان ولو اینکه با دقت استفاده می شود ولی اینی که ما داریم عرض می کنیم مجموعه ای از فرمایش ایشان در اجود و در فوائد الاصول است. باز تکرار می کنم خوب رویش دقت بفرمایید). ما بعد از اینکه نظریه صاحب فصول را بیان کردیم ایشان می فرمایند اگر به قصد تخلیص الماء باشد وضو مطلقا صحیح است، مطلقا صحیح است یعنی چه دفعه واحده آب را بردارد وضو بگیرد، چه به تدریج و اینجا اصلا بحث ترتب و اینها مطرح نیست، می آییم سراغ آنجایی که به قصد تخلیص نیست، آنجایی که به قصد تخلیص نباشد، یعنی آب یا از مباحات اولیه است یا ملك خودش بوده خودش به سوء اختیار این آب را ریخته در آنیه ذهب و فضه اینجا دیگر به قصد تخلیص نیست، اینجا فرموده اگر باز آب را دفعه واحده برداشت وضو صحیح است و نیازی به امر ترتبی هم ندارد.

اما اگر در اینجایی که به قصد تخلیص نیست، بخواهد تدریجا آب را بردارد، اینجا صاحب فصول از راه ترتب وضو را تصحیح کرده.

اما مرحوم نائینی می فرماید چون وضو مشروط به قدرت شرعیه است و اینجا شخص قدرت شرعیه ندارد، وضو باطل است وقتی که باطل شد نوبت می رسد به تیمم، این عرض می کنم که خلاصه فرمایش مرحوم نائینی.

تحقیق و بررسی بحث:

حالا در اینجا مسأله برای تحقیق در بحث مسأله صور متعددی دارد، يك فرقی را مرحوم سید در عروه دارد آنجا در بحث اوانی فرموده عبارت را دقت کنید، «ان انحصر ماء الوضو او الغسل في احدي الآيتين» اگر آب وضو یا غسل منحصر در یکی از دو آنیه ذهب و فضه بود فرموده فان امکن تفریقه فی ظرف آخر، اگر بشود این آب را يك جور بشود در ظرف دیگر قرار داد؛ حالا مثل امروزی ها با پمپ یا يك طریق دیگری آب را منتقل بکنند به ظرف دیگر، وجب، واجب است و الا سقط آن وجب یعنی وجب الوضو، یعنی وضو واجب است.

يعني تفریق بکنند بعد وضو هم بگیرند و الا سقط وجوب الوضو و الا يعني اگر تفریق امکان نداشت وجوب وضو ساقط مي شود و وجب التيمم، خوب حالا اينجا يي که تفریق امکان ندارد و ان توضاً او اغتسل منهما اينجا يي که تفریق امکان ندارد باطل سواء اخذ الماء منهما بيد اعم از اینکه آب را با دستش بگیرد او صب علي محل الوضو او ارتمس فيهما، يا وضو يا غسل ارتماسي بخواهد انجام بدهد و ان كان له ماء آخر او امکن تفریق في ظرف آخر، و مع ذلك توضاً او اغتسل منهما فالاقوي ايضاً البطلان اگر کسی که آنیة ذهب و فضه دارد و توش آب است يك ظرف معمولي دیگر هم توش آب است داشته باشد يا امکان تفریق داشته باشد مع ذلك بياید از آن آنیة ذهب و فضه وضو يا غسل بگیرد، فرموده فالاقوي البطلان.

نتیجه این است که مرحوم سيد در عروه در تمام صور حکم به بطلان کرده کسی که از آنیة ذهب و فضه وضو بگیرد چه منحصر باشد چه نباشد، چه قصد تخلص باشد چه نباشد، چه امکان تفریق باشد چه نباشد، تمام اینها را مرحوم سيد فرموده که اگر کسی از آنیة ذهب و فضه وضو يا غسل کرد باطل است حالا این مساله را که در عروه مطرح شده و چون مساله اي است که مبنایش همین بحث ترتب است لذا این را يك مقدار دقت بفرمایید تا فردا دنبال بکنیم.